

Original Research Article

Evaluating the Position of Isfahan Metropolis in the Globalization Process: A Combined AHP-SWOT Approach

Fatemeh Zohrabi¹ , Mahmoud sazegari ardakani² , Saeedeh Moayedfar³

¹ MA Student in Political Geography - Political Spatial Planning, Faculty of Humanities, Meybod University, Meybod, Iran.

² Assistant Professor, Department of Geography, Meybod University, Meybod, Iran.

³ Associate Professor, Department of Geography, Meybod University, Meybod, Iran.

10.22034/grd.2026.24570.1695

Received:

14 May 2026

Accepted:

14 June 2026

Keywords:

Strategic Planning/ Analytic Hierarchy Process (AHP)
Globalization Global City/Esfahan Metropolis

Abstract

This research aims to explain and formulate a strategic planning framework to enhance the position of Isfahan metropolitan area as a global city. Globalization, as a complex process, has profoundly influenced the economic, social, cultural, and physical dimensions of cities, introducing the concept of the "global city" as the focal point of international networks. Despite the opportunities arising from globalization, Iranian cities face challenges such as state control and insufficient attraction of foreign investment. This study adopts a descriptive-analytical approach, utilizing library and field methods, the Analytic Hierarchy Process (AHP), and the SWOT model. The statistical population consisted of 72 experts and specialists in urban planning and political geography in Isfahan. The research examines the components and indicators affecting the globalization of cities and assesses Isfahan's current condition. The findings indicate that among 37 indicators classified into five main dimensions, the socio-cultural dimension has the highest priority (weight: 0.327). The most significant indicators for Isfahan's globalization are "UNESCO-registered cultural heritage" (0.059), "international tourism" (0.051), and "presence of multinational corporations" (0.046). The weighted average of Isfahan's current status is 2.46 out of 5 (weak to moderate). The city's strategic positioning falls into the ST (Competitive-Defensive) quadrant, and the "exodus of specialists and elites" (weighted score: 1.4) is identified as one of the most critical threats to the city's globalization. Based on these findings, strategies such as strengthening Isfahan's cultural brand against regional competitors, preventing elite migration by creating job opportunities in creative industries, and launching an international campaign to save the Zayandeh-Rud River leveraging UNESCO's status are proposed. While Isfahan's cultural-historical capital is the main driver of its global development, this capital alone cannot elevate Isfahan's position among global cities without urgent action in infrastructure, environmental dimensions, and managing the threat of brain drain.

-ISSN: 2588-7009 /© 2023. Published by Yazd University. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

* Corresponding author: Saeedeh Moayedfar

Email: moayedfar@meybod.ac.ir

Address: Meybod University, Meybod, Iran

Extended Abstract

1. Introduction

Globalization has profoundly influenced cities, with certain cities emerging as "global cities"—strategic hubs for decision-making, innovation, and international exchange (Aghaei et al., 2013; Rafieian & Farjam, 2011). According to Friedman (1986) and Sassen (2001), global cities function as command centers and specialized service producers, while Taylor (2004) emphasizes inter-city connections. Globalization also presents challenges requiring strategic planning (Shams et al., 2015).

Among 215 candidate global cities, Iranian metropolises lag behind; Tehran fell to 108th globally in 2020 (Kazemi & Mohammadi, 2022). Geopolitical factors such as sanctions and regional tensions have reduced foreign investment and increased inequality. Isfahan, the cultural capital of the Islamic world, holds significant potential to become a global cultural and tourism hub, yet geopolitical and economic challenges hinder its development (Zali & Ashrafi, 2013). Despite these obstacles, globalization remains strategically important for attracting investment, boosting local economies, and strengthening cultural identity (Alderson, 2006; Rahnama, 2007).

This research develops a framework to help local decision-makers position Isfahan as a global city. The study addresses: (1) the concept and dimensions of global cities; (2) key indicators affecting urban globalization; (3) Isfahan's current status; and (4) priority components for its globalization process.

2. Research Methodology

This applied, descriptive-analytical study employed a mixed-method approach. Library research and systematic literature review were used to extract globalization indicators, while questionnaires and multi-criteria decision-making methods were applied for prioritization. The study focused on Isfahan metropolitan area during 2024–2025.

The statistical population consisted of 85 experts in urban planning, political geography, and metropolitan development in Isfahan. Using census sampling, 72 individuals (85%) participated. Data were collected via a researcher-developed questionnaire, whose content validity ($CVR > 0.99$) and reliability (Cronbach's $\alpha = 0.87$) were confirmed.

Data analysis included descriptive statistics (SPSS) and inferential analysis using AHP to prioritize components (all consistency ratios < 0.1). SWOT analysis was also employed to identify internal and external factors, and integrated AHP-SWOT results determined prioritized strategies.

3. Results and discussion

This study aimed to formulate a strategic planning framework to enhance Isfahan's position as a global city. The findings demonstrated that among the five main dimensions of globalization, the socio-cultural dimension—particularly UNESCO-registered cultural heritage and international tourism—holds the highest priority, reflecting Isfahan's comparative advantage as the cultural capital of the Islamic world. However, the Importance-Performance Analysis revealed that the most critical gaps requiring urgent intervention lie not in the socio-cultural dimension but in the infrastructural-technological, environmental, and political-administrative dimensions. Indicators such as the international airport, smart city infrastructure, air quality, and climate resilience exhibit notably weak performance relative to their importance.

The strategic positioning of Isfahan in the ST (Competitive-Defensive) quadrant of the SWOT matrix indicates that while internal strengths (such as rich cultural heritage and historical urban fabric) outweigh internal weaknesses, external threats (including the exodus of elites, regional competition, geopolitical tensions, and water scarcity) dominate available opportunities. This configuration necessitates a strategy that leverages strengths to mitigate threats—a diversification approach rather than an aggressive growth strategy.

Accordingly, the proposed strategic framework prioritizes the following actions: (1) strengthening Isfahan's cultural brand to differentiate it from regional competitors; (2) preventing elite migration by creating employment opportunities in creative and cultural industries; (3) launching an international campaign to revive the Zayandeh-Rud River, utilizing UNESCO's status as a leverage point; (4) upgrading international airport infrastructure and accelerating smart city initiatives; and (5) enhancing urban diplomacy and attracting foreign direct investment through targeted incentives.

Crucially, Isfahan's cultural-historical capital serves as the main driver of its globalization potential. However, this capital alone cannot elevate Isfahan among global cities without immediate and coordinated action in infrastructure, environmental management, and addressing the threat of brain drain. The study concludes that a balanced, multi-dimensional strategy—one that simultaneously capitalizes on cultural assets while urgently addressing infrastructural and environmental bottlenecks—is essential for Isfahan's successful integration into global city networks.

Future research should focus on comparative studies with other emerging global cities in the Global South, empirical investigations into the effectiveness of proposed strategies, and scenario-based modeling of Isfahan's globalization trajectories under varying geopolitical conditions.

4. Conclusion

This study developed a strategic planning framework to enhance Isfahan's position as a global city. The findings revealed that the socio-cultural dimension, particularly UNESCO-registered heritage and international tourism, holds the highest priority. However, the most critical gaps are in infrastructural, environmental, and political-administrative dimensions. Isfahan's strategic position in the ST (Competitive-Defensive) quadrant indicates that while internal strengths outweigh weaknesses, external threats dominate opportunities. Therefore, a diversification strategy leveraging cultural assets to mitigate threats—such as elite migration, water scarcity, and regional competition—is essential. Cultural capital alone cannot elevate Isfahan without urgent action in infrastructure, environmental management, and brain drain prevention.

مقاله پژوهشی

ارزیابی جایگاه کلانشهر اصفهان در مسیر جهانی‌شدن با بهره‌گیری از مدل ترکیبی AHP-SWOT

فاطمه ظهراپی^۱، محمود سازگاری اردکانی^۲، سعیده مؤیدفر^{۳*}

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی- آمایش سیاسی فضا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه میبد، میبد، ایران

^۲ استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه میبد، میبد، ایران

^۳ دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه میبد، میبد، ایران

10.22034/grd.2026.24570.1695

چکیده

این پژوهش با هدف اولویت‌بندی ابعاد و شاخص‌های جهانی‌شدن کلانشهر اصفهان و ارائه راهبردهای متناسب با آن انجام شده است. جهانی‌شدن به عنوان فرآیندی پیچیده، تأثیرات عمیقی بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی شهرها گذاشته و مفهوم «شهر جهانی» را به عنوان مرکز ثقل شبکه‌های بین‌المللی مطرح ساخته است. این تحقیق با تأکید بر نقش موانع ساختاری سیاسی در سطح ملی در فرایند جهانی‌شدن شهرهای ایران، با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی، تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) و مدل SWOT با بهره‌گیری از نظرات جامعه آماری که شامل ۷۲ نفر از خبرگان و کارشناسان برنامه‌ریزی شهری و جغرافیای سیاسی در اصفهان بوده، به بررسی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر جهانی‌شدن شهرها و ارزیابی وضعیت اصفهان پرداخته است. یافته‌ها بیانگر آن است که از میان ۳۷ شاخص در قالب پنج بعد اصلی، بعد فرهنگی-اجتماعی با وزن ۰/۳۲۷ بالاترین اولویت را دارد و شاخص‌های «میراث فرهنگی ثبت جهانی یونسکو» (۰/۰۵۹)، «گردشگری بین‌المللی» (۰/۰۵۱) و «حضور شرکت‌های چندملیتی» (۰/۰۴۶) مهم‌ترین شاخص‌های جهانی‌شدن اصفهان هستند. میانگین وزنی وضعیت فعلی اصفهان ۲/۴۶ از ۵ (ضعیف رو به متوسط) بوده و موقعیت‌یابی استراتژیک این شهر، در ربع ST (رقابتی-تدافعی) قرار دارد. بر این اساس راهبردهایی نظیر تقویت برند فرهنگی اصفهان در برابر رقبای منطقه‌ای، جلوگیری از مهاجرت نخبگان با ایجاد فرصت‌های شغلی در صنایع خلاق، و راه‌اندازی کمپین بین‌المللی نجات زاینده‌رود با استفاده از جایگاه یونسکو پیشنهاد می‌گردد. این در حالی است که سرمایه فرهنگی-تاریخی اصفهان، محور اصلی جهانی‌شدن این شهر بوده، اما بدون اقدامات فوری در ابعاد زیرساختی، زیست‌محیطی و مدیریت تهدید فرار مغزها نمی‌تواند به تنهایی جایگاه اصفهان را در میان شهرهای جهانی ارتقا بخشد.

تاریخ دریافت:

۱۴ اردیبهشت ۱۴۰۵

تاریخ پذیرش:

۱۵ خرداد ۱۴۰۵

کلیدواژه‌ها:

برنامه‌ریزی راهبردی، تحلیل سلسله‌مراتبی، جهانی‌شدن، شهر جهانی، کلانشهر اصفهان.

E-ISSN: 2588-7009 / © 2023. Published by Yazd University. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Email: moayedfar@meybod.ac.ir

* نویسنده مسئول: سعیده مؤیدفر

آدرس: گروه جغرافیا، دانشگاه میبد، میبد، ایران

۱ مقدمه

در دهه‌های اخیر، جهانی‌شدن به عنوان یکی از پدیده‌های محوری عصر حاضر، ابعاد مختلف زندگی بشری را تحت تأثیر قرار داده است. در این میان، نقش شهرها به عنوان مراکز اصلی فعالیت‌های انسانی و پیشران‌های توسعه، بیش از پیش برجسته شده است. با جهانی‌شدن و اطلاعاتی‌شدن، در قرن بیست و یکم اهمیت برخی شهرها در سلسله‌مراتب جهانی افزایش یافته و شهرهای جهانی به عنوان رقبای مهم در حوزه‌های مختلف پدیدار شده‌اند (آقایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵). مفهوم «شهر جهانی» به شهرهایی اطلاق می‌شود که به دلیل برخورداری از موقعیت استراتژیک در شبکه‌های اقتصادی و ارتباطی بین‌المللی، به مراکز ثقل تصمیم‌گیری، نوآوری و تبادل در

سطح جهان تبدیل شده‌اند (رفعیان و فرجام، ۱۳۹۰: ۱۱۰؛ بیورستوک^۱ و همکاران، ۲۰۰۰). این شهرها با جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی، میزبانی از شرکت‌های چندملیتی، و ایفای نقش در دیپلماسی شهری، رقابت‌پذیری خود را در سطح جهانی ارتقا می‌بخشند (رهنما و همکاران، ۱۴۰۳: ۳۷؛ تیلور^۲، ۲۰۰۰).

مبنای تعریف شهرهای جهانی از دیدگاه سنتی جان فریدمن^۳ (۱۹۸۶) و دیدگاه نوین ساسکیا ساسن^۴ (۲۰۰۱) گرفته شده که هر یک بر ابعاد خاص اقتصادی یا خدماتی در شهرهای جهانی تأکید دارند؛ این در حالی است که جهانی‌شدن علاوه بر فرصت‌ها، چالش‌هایی چون تغییرات کالبدی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی را نیز به همراه دارد که مدیریت آن‌ها نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی است (شمس و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲۱؛ کلارک^۵، ۲۰۰۴).

از مجموع ۲۱۵ شهر نامزد شهر جهانی، کلان‌شهرهای ایران در حال تجربه فرآیندهای مربوط به شکل‌گیری شهر جهانی هستند، ولی این فرآیندها آنقدر قوی نیستند که بتوان آن‌ها را شهر جهانی نامید؛ به نحوی که تهران در سال ۲۰۲۰ با افت پانزده پله‌ای به رتبه ۱۰۸ جهان سقوط کرد (کاظمی و محمدی، ۱۴۰۱: ۵۵). در نظام ژئوپلیتیکی، روابط کشورها بر پایه وزن ژئوپلیتیکی آن‌ها تنظیم می‌شود که تحریم‌ها، تنش‌های منطقه‌ای و تغییرات ژئوپلیتیکی، کلان‌شهرهای ایران را با چالش‌هایی چون کاهش سرمایه‌گذاری خارجی، مهاجرت و افزایش نابرابری مواجه ساخته است.

همچنین ساختار سیاسی متمرکز در ایران، توزیع نابرابر اختیارات بین سطوح ملی و محلی و غلبه گفتمان امنیتی بر گفتمان توسعه در سیاست خارجی، از مهم‌ترین موانع ساختاری فراروی جهانی‌شدن کلان‌شهرهای ایران محسوب می‌شوند. تجربه کشورهای موفق در حوزه جهانی‌شدن شهری (مانند چین، امارات متحده عربی و ترکیه) نشان می‌دهد که تفویض اختیار به دولت‌های محلی، ایجاد مناطق ویژه اقتصادی با استقلال عمل نسبی و اتخاذ دیپلماسی شهری فعال، پیش‌شرط‌های اساسی برای پیوند شهرها به شبکه‌های جهانی هستند. در مقابل، الگوی حکمرانی در ایران با ویژگی‌هایی چون تمرکزگرایی شدید، محدودیت‌های روادید و ارزی، کنترل‌های گسترده دولتی بر اقتصاد، و اولویت‌دهی به ملاحظات امنیتی-سیاسی بر توسعه اقتصادی-فرهنگی، عملاً فضای کنش برای کلان‌شهرهایی نظیر اصفهان را در عرصه بین‌المللی محدود ساخته است. این پژوهش بر آن است تا ضمن توجه به این موانع ساختاری در سطح ملی، چارچوبی برای برنامه‌ریزی راهبردی در سطح محلی ارائه دهد.

اصفهان، به عنوان پایتخت فرهنگی جهان اسلام، با دارا بودن میراث غنی فرهنگی و جاذبه‌های گردشگری بی‌نظیر، پتانسیل قابل توجهی برای تبدیل شدن به یک قطب فرهنگی و توریستی در سطح جهان دارد، اما چالش‌های ژئوپلیتیکی و اقتصادی باعث شده است که توسعه آن مانند جهان‌شهرهای واقعی پیش نرود (زالی و اشرفی، ۱۳۹۲: ۵). این در حالی است که کاظمی و محمدی (۱۴۰۱) با رویکرد آینده‌پژوهی، سه سناریوی طلایی، رکودی و فاجعه‌بار را برای ده سال آینده اصفهان پیش‌بینی کرده‌اند که نشان‌دهنده وجود عدم قطعیت‌های جدی در مسیر جهانی‌شدن این کلان‌شهر است.

با این حال حرکت کلان‌شهرهایی نظیر اصفهان به سمت جهانی‌شدن از اهمیت راهبردی برخوردار است؛ چراکه می‌تواند به جذب سرمایه‌گذاری خارجی، رشد اقتصاد محلی، ایجاد اشتغال، بهبود زیرساخت‌ها، ارتقای کیفیت زندگی شهروندان و تقویت هویت فرهنگی کمک کند (آلدرسون^۶، ۲۰۰۶)، اما چالش‌هایی نظیر کنترل‌های گسترده دولتی و پایین بودن سرمایه‌گذاری خارجی نیز مطرح است (رهنما، ۱۳۸۶: ۴۰).

در همین راستا، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر است: مفهوم و ابعاد شهرهای جهانی در نظام جهانی چگونه تبیین می‌شود؟ وضعیت کنونی کلان‌شهر اصفهان از منظر شاخص‌های جهانی‌شدن چگونه است؟ و کدام مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در فرآیند جهانی‌شدن اصفهان اولویت بالاتری دارند؟ با توجه به اهمیت شهرهای جهانی در افزایش قدرت ملی و جایگاه ویژه اصفهان و در پاسخ به این سؤالات، این پژوهش در صدد است تا ضمن توجه به این موانع ساختاری در سطح ملی، چارچوبی برای برنامه‌ریزی راهبردی در سطح محلی ارائه نماید.

¹ Beaverstock

² Taylor

³ Friedmann

⁴ Sassen

⁵ Clark

⁶ Alderson

۲ مبانی نظری

جهانی‌شدن فرآیندی است که طی آن مرزهای جغرافیایی، سیاسی و فرهنگی به تدریج کم‌رنگ می‌شوند و جهان به سمت یکپارچگی بیشتر حرکت می‌کند. هلد و همکاران^۱ (۱۹۹۹) جهانی‌شدن را فرآیندی از تحول تعریف می‌کنند که مرزهای سیاسی و اقتصادی را کم‌رنگ می‌سازد، ارتباطات را گسترش می‌دهد و تعامل فرهنگ‌ها را فزونی می‌بخشد. آنتونی گیدنز^۲ (۱۹۹۰) آن را «فزونی ارتباطات اجتماعی در سطح جهانی که مناطق دوردست را به گونه‌ای به هم متصل می‌کند که رویدادهای محلی تحت تأثیر وقایع در فاصله‌های دور قرار می‌گیرند و بالعکس» تعریف کرده و بر ماهیت دیالکتیکی این فرآیند تأکید دارد.

در ادبیات نظری شهرهای جهانی، دو دیدگاه اصلی قابل شناسایی است: دیدگاه نخست متعلق به جان فریدمن^۳ (۱۹۸۶) است که شهرهای جهانی را نقاط فرماندهی و کنترل در اقتصاد جهانی معرفی می‌کند و بر تقسیم کار بین‌المللی و نقش سلسله‌مراتبی شهرها تأکید دارد. دیدگاه دوم متعلق به ساسکیا ساسن^۴ (۱۹۹۱) است که بر خدمات تجاری پیشرفته، مراکز فرماندهی اقتصادی و نقش سه شهر نیویورک، لندن و توکیو به عنوان الگوهای برجسته تمرکز دارد. هر دو دیدگاه، شهر جهانی را شهری می‌دانند که دارای ویژگی‌هایی چون فعالیت‌های تجاری، سرمایه‌گذاری جهانی، تبادل اطلاعات، تبادل فرهنگی و تعامل اجتماعی بین‌المللی است.

در مقابل، رویکردهای متأخرتر با نقد یکسونگری اقتصادی، به ابعاد گسترده‌تری توجه کرده‌اند. پیتر تیلور^۵ (۲۰۰۴) با رویکرد شبکه‌ای، بر روابط و اتصالات میان شهرها و نقش دروازه‌ای آن‌ها تأکید دارد. جنیفر رابینسون^۶ (۲۰۰۶) با رویکرد انتقادی، به تنوع مسیرهای شهری، عدالت اجتماعی و ابعاد نادیده‌گرفته‌شده در شهرهای غیرغربی می‌پردازد. مانوئل کاستلز نیز بر زیرساخت‌های ارتباطی و جامعه شبکه‌ای به عنوان بنیان شهرهای جهانی تأکید دارد. همچنین، آپادورای^۷ (۱۹۹۶) و تاملینسون^۸ (۱۹۹۹) ابعاد فرهنگی جهانی‌شدن، میراث و صنایع خلاق را برجسته می‌سازند، در حالی که بک^۹ (۲۰۰۹) و نیومن^{۱۰} (۲۰۱۵) بر چالش‌های زیست‌محیطی و تاب‌آوری اقلیمی در عصر جهانی‌شدن تمرکز دارند. جدول ۱ خلاصه‌ای از رویکردهای نظری تحلیل جهان‌شهرها را به همراه نقاط قوت، محدودیت‌ها و کاربرد آن‌ها برای کلان‌شهر اصفهان ارائه می‌دهد.

جدول ۱: خلاصه رویکردهای نظری تحلیل جهان‌شهرها

رویکرد	نظریه‌پرداز اصلی	محور تحلیل	نقاط قوت	محدودیت‌ها	کاربرد برای اصفهان
سلسله‌مراتبی	جان فریدمن (۱۹۸۶)	تقسیم کار بین‌المللی و نقش شهرها در اقتصاد جهانی	ارائه چارچوب روشن برای رتبه‌بندی شهرها	تمرکز بیش از حد بر بعد اقتصادی؛ نادیده‌گیری تنوع شهری	شناسایی جایگاه فعلی اصفهان در سلسله‌مراتب شهری ملی و منطقه‌ای
شهر جهانی	ساسکیا ساسن (۱۹۹۱)	خدمات تجاری پیشرفته و مراکز فرماندهی اقتصادی	توجه به پیچیدگی‌های درونی جهان‌شهرها	تمرکز بر سه شهر نیویورک، لندن و توکیو	تحلیل پتانسیل توسعه خدمات پیشرفته و جذب سرمایه‌گذاری خارجی
شبکه‌ای	پیتر تیلور (۲۰۰۴)	روابط و اتصالات میان شهرها	پذیرش تنوع و کثرت؛ تحلیل پویای روابط شهری	تمرکز بر یک نوع رابطه (خدمات تجاری)	شناسایی فرصت‌های اتصال به شبکه‌های منطقه‌ای و نقش دروازه‌ای
انتقادی	جنیفر رابینسون (۲۰۰۶)	تنوع مسیرهای شهری، عدالت اجتماعی	توجه به ابعاد نادیده‌گرفته‌شده	فقدان چارچوب عملیاتی مشخص	برنامه‌ریزی فراگیر با توجه به عدالت اجتماعی و هویت فرهنگی

مأخذ: مرور مقالات مرتبط با تحقیق

¹ Held et al

² Giddens

³ Fridman

⁴ Sassen

⁵ Taylor

⁶ Robinson

⁷ Appadurai

⁸ Tomlinson

⁹ Beck

¹⁰ Newman

پژوهش‌های متعددی به بررسی ابعاد مختلف جهانی‌شدن و تأثیر آن بر شهرها پرداخته‌اند. در مطالعات داخلی، پورموسوی، قوری و رستمی (۱۳۹۰) با تبیین ژئوپلیتیکی کلانشهرهای جهانی، به تمایز مفهومی «شهر جهانی» و «جهان‌شهر» پرداخته و معتقدند «از هر چندین ده «شهر جهانی» یک مورد تبدیل به «جهان‌شهر» می‌شود». آن‌ها چهار حوزه اصلی ارزیابی شهرهای جهانی را اقتصاد، فرهنگ، زیرساخت و ارتباطات معرفی کرده‌اند. در همین راستا، رفیعیان و فرجام (۱۳۹۰) نیز پیامدهای مثبت و منفی جهانی‌شدن بر ابعاد مختلف شهرهای جهانی را مورد توجه قرار داده‌اند.

سلیمانی و همکاران (۱۳۹۴) به تبیین رابطه زیرساخت‌های شهری و جهانی‌شدن دولت محلی کلان شهری پرداخته و نشان داده‌اند که دولت‌های محلی با رویکرد فضایی و تغییرات اساسی در زیرساخت‌ها، می‌توانند ظرفیت پیوند با شبکه شهرهای جهانی را ایجاد کنند. قوری و موسویان (۱۳۹۴) نیز نقش رسانه‌های جهانی در اتصال مکان‌های قطب رشد به فضای جریان‌ها (با تأکید بر نظریه کاستلز) را در منطقه آزاد انزلی بررسی کرده‌اند. شمس و همکاران (۱۳۹۴) تأثیرات جهانی‌شدن بر ساختار کالبدی کلانشهر اصفهان را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و تغییرات قابل توجهی را در کاربری‌های مسکونی، تجاری و شبکه‌های معابر آن نشان داده‌اند.

یوسفی (۱۳۹۵) جایگاه ژئوپلیتیکی شهرهای جنوب شرق آسیا را با شاخص‌های جهانی‌شدن سنجیده است. جهانی‌شدن در توسعه فرهنگی ایران نیز مورد توجه جهانی‌نسب (۱۳۹۶) بوده و چالش‌ها و فرصت‌های آن مورد بررسی قرار گرفته است. امیری فهلیانی و همکاران (۱۳۹۹) با روش توصیفی-تحلیلی، بازتاب‌های جهانی‌شدن اقتصاد بر اکولوژی اجتماعی کلانشهر اهواز را بررسی کرده و تغییرات اساسی در ابعاد جمعیتی، فرهنگی، زیست‌محیطی و تکنولوژیکی را نتیجه این فرآیند دانسته‌اند. توانا (۱۳۹۹) نیز به مفهوم شهرهای ۲۴ ساعته در راستای جهانی‌شدن پرداخته و افزایش بهره‌وری شهری را از نتایج آن ذکر کرده است. حسینی نصرآبادی (۱۴۰۰) شهرهای جهانی را بازیگران کلیدی در رقابت جهانی و معرف جایگاه دولت-ملت‌ها در ابعاد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دانسته است. کاظمی و محمدی (۱۴۰۱) با رویکرد آینده‌پژوهی، سه سناریوی طلایی، رکودی و فاجعه‌بار را برای ده سال آینده اصفهان پیش‌بینی کرده‌اند. رهنما و همکاران (۱۴۰۳) به تحلیل مدیریت فضای شهری و دیپلماسی شهری مشهد در فضای شهرهای جهانی پرداخته و معتقدند جایگاه نامناسب شهرهای ایران در فضای جهانی، ناشی از جایگاه پایین ایران در فرآیند جهانی‌شدن است.

در سطح بین‌المللی، بیورستوک^۱ و همکاران (۲۰۰۰) با تحلیل داده‌های شهرهای منتخب، روش‌های ارزیابی جایگاه شهرها در فرآیند جهانی‌شدن از طریق مطالعه ارتباطات بین‌المللی، مهاجرت و تأثیرات فرهنگی را مورد بحث قرار داده‌اند. تیلور (۲۰۰۰) تعاملات میان شهرهای جهانی و دولت‌ها را بررسی کرده و افزایش خودمختاری شهرها در دوران جهانی‌شدن را مطرح نموده است. کلارک^۲ (۲۰۰۴) نیز در کتاب خود، تاریخچه توسعه شهری و روندهای جهانی‌شدن را تحلیل کرده و تأثیرات تاریخی، اجتماعی و اقتصادی منجر به ظهور شهرهای جهانی و چالش‌های ناشی از آن مانند نابرابری اجتماعی، مهاجرت و تغییرات فرهنگی را مورد توجه قرار داده است.

اوزر^۳ (۲۰۲۰) تأثیر پیوندهای محلی (تاریخ، سیاست، ساختارهای اجتماعی) بر واکنش افراد به جهانی‌شدن را مورد بررسی قرار داده است. وانگ^۴ (۲۰۲۱) به تحلیل چالش‌ها و فرصت‌های جوامع شهری جهانی با تکیه بر نظریات جیکوبز پرداخته و کاریا^۵ (۲۰۲۴) چالش‌ها و راهکارهای حفظ میراث فرهنگی در عصر جهانی‌شدن را بررسی کرده است.

با توجه به مرور ادبیات نظری و بررسی رویکردهای مختلف تحلیل جهان‌شهرها، چارچوب نظری این پژوهش بر اساس ترکیب رویکردهای موجود و با تأکید بر شاخص‌های چندبعدی جهانی‌شدن طراحی شده است. این چارچوب، اصفهان را در مسیر حرکت به سمت جهانی‌شدن مورد بررسی قرار می‌دهد و ابعاد شش‌گانه جهانی‌شدن را به عنوان محورهای اصلی تحلیل در نظر می‌گیرد. جدول ۲ ارتباط میان ابعاد شهر جهانی، شاخص‌های کلیدی، رویکرد نظری غالب و کاربرد آن را در اصفهان نشان می‌دهد.

جدول ۲: ابعاد، شاخص‌ها و رویکردهای مرتبط در تحقیق

ابعاد شهر جهانی	شاخص‌های کلیدی	رویکرد نظری غالب	کاربرد در اصفهان
اقتصادی	سرمایه‌گذاری خارجی، تجارت بین‌المللی، خدمات پیشرفته، شرکت‌های چندملیتی	رویکرد ساسن و فریدمن	ارزیابی پتانسیل جذب سرمایه و توسعه خدمات
فرهنگی	میراث جهانی، گردشگری، صنایع خلاق، تبادلات فرهنگی	رویکرد آپادورای و تاملینسون	تقویت جایگاه پایتخت فرهنگی جهان اسلام
اجتماعی	کیفیت زندگی، آموزش عالی، تنوع اجتماعی، شبکه‌های حرفه‌ای	رویکرد گیدنز و باومن	ارتقای سرمایه انسانی و اجتماعی

¹ Beavers tock

² Clark

³ Ozer

⁴ Wong

⁵ Kiarie

سیاسی	دیپلماسی شهری، شبکه‌های بین‌المللی، حکمرانی محلی	رویکرد تیلور و باربر	توسعه روابط بین‌المللی و عضویت در شبکه‌ها
زیرساختی-فناوری	حمل‌ونقل، ارتباطات، زیرساخت دیجیتال، شهر هوشمند	رویکرد کاستلز	توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و دیجیتال
زیست‌محیطی	پایداری، انرژی پاک، فضای سبز، تاب‌آوری اقلیمی	رویکرد بک و نیومن	مدیریت بحران آب و توسعه پایدار

مأخذ: جمع‌بندی از بررسی مقالات مرتبط با تحقیق

۳ روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی با رویکرد آمیخته از نوع اکتشافی متوالی (کیفی، کمی، تلفیق مدلهای) است. در بخش کیفی، از مطالعات کتابخانه‌ای و مرور نظام‌مند ادبیات برای استخراج شاخص‌های جهانی‌شدن و در بخش کمی، از پرسشنامه و روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره برای اولویت‌بندی مؤلفه‌ها استفاده شده است. در مرحله تلفیق، از ترکیب نتایج کیفی و کمی و بهره‌گیری از مدل برای تعیین موقعیت استراتژیک استفاده شده است. قلمرو مکانی تحقیق کلان‌شهر اصفهان، بوده که در بازه زمانی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ مورد بررسی قرار گرفته است.

جامعه آماری این پژوهش را خبرگان و کارشناسان مرتبط با موضوع جهانی‌شدن، برنامه‌ریزی شهری و توسعه کلان‌شهری در شهر اصفهان تشکیل می‌دهند که در پنج گروه شامل اساتید دانشگاه‌های اصفهان (در رشته‌های جغرافیا، شهرسازی، جامعه‌شناسی شهری و اقتصاد شهری)، مدیران و کارشناسان ارشد شهرداری اصفهان، کارشناسان سازمان‌های برنامه و بودجه، میراث فرهنگی و مدیریت شهری استان، پژوهشگران مراکز تحقیقاتی مرتبط (مانند مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر اصفهان) و فعالان بخش خصوصی (اتاق بازرگانی، صنایع گردشگری و فناوری اطلاعات) دسته‌بندی می‌شوند. معیارهای ورود به جامعه آماری عبارت بودند از: داشتن حداقل مدرک کارشناسی ارشد در رشته‌های مرتبط، داشتن حداقل ۵ سال سابقه کار یا پژوهش در حوزه مورد بررسی، آشنایی کافی با کلان‌شهر اصفهان و تمایل به همکاری در تحقیق، که این معیارها، ماهیتاً کیفی بوده و برای انتخاب نمونه در مرحله کیفی پژوهش به کار رفته‌اند. بر این اساس حجم جامعه آماری ۸۵ نفر برآورد گردید و با توجه به محدود بودن حجم جامعه و امکان دسترسی به همه اعضا، از روش نمونه‌گیری تمام‌شماری (سرشماری) استفاده شد. در نهایت ۷۲ نفر (معادل ۸۵ درصد) در تحقیق مشارکت کردند که از نظر روش‌شناسی قابل قبول است.

داده‌ها به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری شدند. در روش کتابخانه‌ای، مقالات علمی، کتب تخصصی و طرح‌های جامع شهری و گزارش‌های پژوهشی مرتبط با جهانی‌شدن شهرها به صورت نظام‌مند مرور شدند تا مبانی نظری پژوهش تدوین و شاخص‌های اولیه جهانی‌شدن استخراج گردند. در روش میدانی، ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه محقق‌ساخته‌ای بود که در چهار بخش طراحی شد: بخش اول مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و تخصصی پاسخ‌دهندگان، بخش دوم شامل سؤالات ارزیابی وضعیت موجود کلان‌شهر اصفهان در ابعاد مختلف جهانی‌شدن بر اساس مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت، بخش سوم شامل مقایسات زوجی برای اولویت‌بندی مؤلفه‌ها بر اساس مقیاس نه‌درجه‌ای ساعتی (مخصوص روش تحلیل سلسله مراتبی) و بخش چهارم شامل سؤالات باز برای دریافت نظرات تکمیلی خبرگان بود. روایی محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظر پنج نفر از اساتید دانشگاه و به روش نسبت روایی محتوا (CVR) تأیید شد که مقدار آن بالاتر از ۰/۹۹ به دست آمد. پایایی پرسشنامه نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای سؤالات لیکرتی برابر با ۰/۸۷ برآورد گردید که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد بالای ابزار است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شد. در سطح توصیفی، با استفاده از نرم‌افزار SPSS، شاخص‌های مرکزی (میانگین، میانه) و جداول توزیع فراوانی مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان محاسبه گردید.

در سطح استنباطی، روش اصلی تحلیل داده‌ها، تحلیل سلسله مراتبی (AHP) بود که برای اولویت‌بندی مؤلفه‌های جهانی‌شدن به کار رفت. فرآیند اجرای AHP شامل ساخت سلسله مراتب تصمیم، تشکیل ماتریس‌های مقایسات زوجی بر اساس نظرات خبرگان، ترکیب نظرات خبرگان با استفاده از میانگین هندسی (روش پیشنهادی ساعتی برای حفظ خاصیت وارونگی)، محاسبه وزن نسبی معیارها و محاسبه نرخ ناسازگاری (CR) بود. نرخ ناسازگاری تمامی ماتریس‌های مقایسه کمتر از ۰/۱ محاسبه شد که نشان‌دهنده قضاوت‌های سازگار و قابل اعتماد از سوی خبرگان است.

همچنین به منظور شناسایی و دسته‌بندی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) در مسیر جهانی‌شدن اصفهان، از تحلیل SWOT استفاده گردید و سپس با تلفیق نتایج دو روش ای‌اچ‌پی و سوات، راهبردهای اولویت‌دار تعیین شدند.

۴ یافته‌ها و بحث

پژوهش حاضر با مشارکت ۷۲ نفر از خبرگان و کارشناسان حوزه برنامه‌ریزی شهری، جغرافیای سیاسی و توسعه کلان‌شهری در شهر اصفهان انجام شد. از میان پاسخ‌دهندگان، ۵۴ نفر (۷۵ درصد) مرد و ۱۸ نفر (۲۵ درصد) زن بودند. بیشترین فراوانی سنی مربوط به گروه ۴۱ تا ۵۰ سال (۳۸/۸ درصد) و سپس ۵۱ تا ۶۰ سال (۳۳/۳ درصد) بود و میانگین سنی پاسخ‌دهندگان حدود ۴۸ سال به دست آمد که نشان‌دهنده تجربه و پختگی علمی-اجرایی آنان است.

بر اساس مرور جامع ادبیات تحقیق و نظریات صاحب‌نظران مختلف، مجموعاً ۳۷ شاخص در قالب ۵ بعد اصلی شامل اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی، سیاسی-مدیریتی، زیرساختی-فناوری و زیست‌محیطی شناسایی و دسته‌بندی شدند (جدول ۳).

جدول ۳: شاخص‌های جهانی‌شدن کلان‌شهرها به تفکیک ابعاد

بعد	کد	شاخص	منبع نظری
اقتصادی	E1	حضور شرکت‌های چندملیتی	ساسن، ۱۹۹۱
	E2	میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)	فریدمن، ۱۹۸۶
	E3	حجم تجارت بین‌المللی	تیلور، ۲۰۰۴
	E4	خدمات تجاری پیشرفته (APS)	ساسن، ۲۰۰۱
	E5	بازارهای مالی و بورس	کاستلز، ۱۹۹۶
	E6	صنایع نوآور و فناوری	فلوریدا، ۲۰۰۲
	E7	میزبانی رویدادهای اقتصادی بین‌المللی	شبکه تحقیقاتی شهرهای جهانی ^۱ ، ۲۰۲۰
	E8	تنوع و تاب‌آوری اقتصادی	گلاسر ^۲ ، ۲۰۱۱
فرهنگی-اجتماعی	C1	گردشگری بین‌المللی	سازمان بین‌المللی گردشگری ^۳ ، ۲۰۲۰
	C2	میراث فرهنگی و تاریخی ثبت جهانی یونسکو	یونسکو، ۲۰۲۱
	C3	مؤسسات فرهنگی بین‌المللی	زوکین ^۴ ، ۱۹۹۵
	C4	رویدادهای فرهنگی و هنری جهانی	فلوریدا ^۵ ، ۲۰۰۲
	C5	صنایع خلاق و فرهنگی	مجمع تجارت و توسعه سازمان ملل ^۶ ، ۲۰۱۸
	C6	تنوع قومی و فرهنگی	آپادورای، ۱۹۹۶
	C7	دانشگاه‌های بین‌المللی و مراکز پژوهشی	شبکه تحقیقاتی شهرهای جهانی ^۷ ، ۲۰۲۰
	C8	کیفیت زندگی شهری	مرکر ^۸ ، ۲۰۲۰
	C9	شبکه‌های اجتماعی و حرفه‌ای جهانی	کاستلز، ۲۰۱۰
	C10	برندسازی و تصویر بین‌المللی شهر	انهولت ^۷ ، ۲۰۰۷
سیاسی-مدیریتی	P1	دیپلماسی شهری و روابط بین‌المللی	باربر، ۲۰۱۳

¹ GaWC

² Glaeser

³ UNWTO

⁴ Zukin

⁵ Florida

⁶ UNCTAD

⁷ GaWC

⁸ Merker

۲۰۲۰	مجمع حکومت‌های محلی متحد ^۱	عضویت در شبکه‌های شهری جهانی	P2	
۲۰۲۰	برنامه اسکان سازمان ملل ^۲	حکمرانی شهری خوب	P3	
۲۰۱۳	آکوتو ^۳	میزبانی سازمان‌های بین‌المللی	P4	
۲۰۲۰	شبکه تحقیقاتی شهرهای جهانی ^۴	برنامه‌ریزی استراتژیک بلندمدت	P5	
۲۰۲۰	برنامه اسکان سازمان ملل ^۵	مشارکت شهروندی و جامعه مدنی	P6	
۲۰۲۰	شبکه تحقیقاتی شهرهای جهانی ^۶	فرودگاه بین‌المللی و ارتباطات هوایی	I1	
۲۰۱۵	نیومن ^۷	زیرساخت حمل‌ونقل عمومی	I2	زیرساختی- فناوری
۲۰۲۰	مجمع حکومت‌های محلی متحد ^۸	زیرساخت ارتباطات و اینترنت	I3	
۲۰۰۸	هالندز ^۹	شهر هوشمند و فناوری‌های دیجیتال	I4	
		مراکز داده و زیرساخت دیجیتال	I5	
۲۰۲۰	سازمان بین‌المللی گردشگری ^{۱۰}	هتل‌ها و اقامتگاه‌های بین‌المللی	I6	
۲۰۲۰	شبکه تحقیقاتی شهرهای جهانی ^{۱۱}	مراکز همایش و نمایشگاهی	I7	
		دسترسی و اتصال منطقه‌ای	I8	
۲۰۲۱	سازمان بهداشت جهانی ^{۱۲}	کیفیت هوا و مدیریت آلودگی	N1	زیست‌محیطی
		مدیریت منابع آب و انرژی	N2	
		فضای سبز و پایداری زیست محیطی	N3	
		مدیریت پسماند و بازیافت	N4	
		تاب‌آوری در برابر تغییرات اقلیمی	N5	

تحلیل سلسله مراتبی

برای تعیین وزن و اولویت ابعاد و شاخص‌ها، از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) استفاده گردید. نظرات ۷۲ خبره با استفاده از میانگین هندسی ترکیب شده و ماتریس‌های گروهی تشکیل شد. ماتریس مقایسات زوجی ابعاد پنج‌گانه نشان داد که نرخ ناسازگاری (CR) گروهی برابر با ۰/۰۰۳ است که بسیار کمتر از حد مجاز ۱/۰ بوده و سازگاری قضاوت‌های خبرگان را تأیید می‌کند. در این ماتریس، هر عنصر a_{ij} نشان‌دهنده اهمیت نسبی بعد i نسبت به بعد j است. مقیاس مقایسات زوجی از ۱ (اهمیت یکسان) تا ۹ (اهمیت مطلق) بر اساس مقیاس ساعتی (۱۹۸۰) تنظیم شده که نتایج در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: ماتریس مقایسات زوجی ابعاد اصلی جهانی شدن (میانگین هندسی گروهی)

ابعاد	اقتصادی	فرهنگی- اجتماعی	سیاسی- مدیریتی	زیرساختی- فناوری	زیست‌محیطی
اقتصادی	۱/۰۰۰	۰/۷۱۴	۱/۵۸۷	۱/۲۶۰	۲/۰۸۰
فرهنگی- اجتماعی	۱/۴۰۰	۱/۰۰۰	۲/۲۸۹	۱/۸۱۷	۲/۸۸۴

- ¹ UCLG
- ² UN-Habitat
- ³ Acuto
- ⁴ GaWC
- ⁵ UN-Habitat
- ⁶ GaWC
- ⁷ Newman
- ⁸ UCLG
- ⁹ Hollands
- ¹⁰ UNWTO
- ¹¹ GaWC
- ¹² WHO

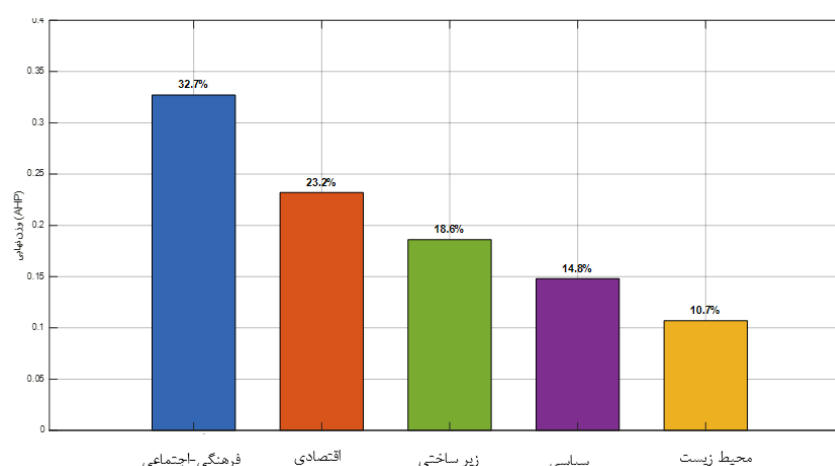
سیاسی-مدیریتی	۰/۶۳۰	۰/۴۳۷	۱/۰۰۰	۰/۷۹۴	۱/۴۴۲
زیرساختی-فناوری	۰/۷۹۴	۰/۵۵۰	۱/۲۶۰	۱/۰۰۰	۱/۸۱۷
زیست محیطی	۰/۴۸۱	۰/۳۴۷	۰/۶۹۴	۰/۵۵۰	۱/۰۰۰

برای محاسبه وزن هر بعد، روش بردار ویژه (Eigenvector) به کار رفته است. ابتدا ماتریس نرمال سازی شده (تقسیم هر عنصر بر مجموع ستون مربوطه) و سپس میانگین هر سطر به عنوان وزن نهایی محاسبه گردید. جدول ۵ فرآیند نرمال سازی و نتایج نهایی را نشان می دهد.

جدول ۵: ماتریس نرمال شده و وزن نهایی ابعاد اصلی

ابعاد	اقتصادی	فرهنگی	سیاسی	زیرساختی	زیست محیطی	وزن نهایی (Wi)	درصد وزنی	رتبه
اقتصادی	۰/۲۳۲	۰/۲۳۴	۰/۲۳۲	۰/۲۳۲	۰/۲۲۶	۰/۲۳۲	۲۳/۲٪	۲
فرهنگی-اجتماعی	۰/۳۲۵	۰/۳۲۸	۰/۳۳۵	۰/۳۳۵	۰/۳۱۳	۰/۳۲۷	۳۲/۷٪	۱
سیاسی-مدیریتی	۰/۱۴۶	۰/۱۴۳	۰/۱۴۶	۰/۱۴۶	۰/۱۵۷	۰/۱۴۸	۱۴/۸٪	۴
زیرساختی-فناوری	۰/۱۸۴	۰/۱۸۰	۰/۱۸۴	۰/۱۸۴	۰/۱۹۷	۰/۱۸۶	۱۸/۶٪	۳
زیست محیطی	۰/۱۱۲	۰/۱۱۴	۰/۱۰۱	۰/۱۰۱	۰/۱۰۹	۰/۱۰۷	۱۰/۷٪	۵

بر اساس وزن های نهایی، بعد فرهنگی-اجتماعی با وزن ۰/۳۲۷ (۳۲/۷ درصد) بالاترین اولویت را در جهانی شدن کلان شهر اصفهان دارد. بعد اقتصادی با وزن ۰/۲۳۲ (۲۳/۲ درصد) در رتبه دوم، بعد زیرساختی-فناوری با وزن ۰/۱۸۶ (۱۸/۶ درصد) در رتبه سوم، بعد سیاسی-مدیریتی با وزن ۰/۱۴۸ (۱۴/۸ درصد) در رتبه چهارم و بعد زیست محیطی با وزن ۰/۱۰۷ (۱۰/۷ درصد) در رتبه پنجم قرار گرفته است. این یافته به توجه به جایگاه اصفهان به عنوان پایتخت فرهنگی جهان اسلام و میراث جهانی یونسکو تا حدودی قابل توجیه است.

نمودار ۱: وزن ابعاد پنج گانه جهانی شدن کلان شهر اصفهان بر اساس تحلیل AHP

در ادامه، برای هر یک از ابعاد پنج گانه، ماتریس مقایسات زوجی شاخص ها تشکیل و وزن های محلی محاسبه گردید. در بعد اقتصادی (با ۸ شاخص)، نرخ ناسازگاری ۰/۰۲۴ به دست آمد که قابل قبول است. شاخص «حضور شرکت های چندملیتی» با وزن ۰/۱۹۸

بالاترین اولویت و شاخص «میزیانی رویدادهای اقتصادی بین‌المللی» با وزن ۰/۰۵۷. کمترین اولویت را در این بعد داشتند. این نتیجه با نظریه ساسن (۱۹۹۱) که شرکت‌های چندملیتی را عامل کلیدی شکل‌گیری شهرهای جهانی می‌داند، همسو است.

جدول ۶: وزن محلی و رتبه‌بندی شاخص‌های بعد اقتصادی

رتبه	کد	شاخص	وزن محلی
۱	E1	حضور شرکت‌های چندملیتی	۰/۱۹۸
۲	E2	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	۰/۱۷۲
۳	E4	خدمات تجاری پیشرفته	۰/۱۵۱
۴	E3	حجم تجارت بین‌المللی	۰/۱۳۴
۵	E6	صنایع نوآور و فناوری	۰/۱۱۸
۶	E8	تنوع و تاب‌آوری اقتصادی	۰/۰۹۴
۷	E5	بازارهای مالی و بورس	۰/۰۷۶
۸	E7	میزیانی رویدادهای اقتصادی بین‌المللی	۰/۰۵۷

در بعد فرهنگی- اجتماعی (با ۱۰ شاخص)، نرخ ناسازگاری ۰/۰۱۸ بود. شاخص «میراث فرهنگی و تاریخی ثبت جهانی یونسکو» با وزن ۰/۱۸۱ در رتبه اول و «گردشگری بین‌المللی» با وزن ۰/۱۵۶ در رتبه دوم قرار گرفت. این یافته با نظریه شهرهای جهانی ساسکیا ساسن (۱۹۹۱) که عمدتاً بر مؤلفه‌های اقتصادی تأکید دارد، تفاوت قابل توجهی نشان می‌دهد. به عبارت دیگر، در حالی که مدل‌های کلاسیک شهرهای جهانی (مانند نیویورک، لندن و توکیو) بر پایه تسلط مالی، خدمات تخصصی و حضور شرکت‌های چندملیتی استوارند، مزیت رقابتی اصفهان نه در حوزه اقتصاد، بلکه در سرمایه نمادین و فرهنگی آن نهفته است. این نتیجه با دیدگاه‌های جدیدتر در ادبیات جهانی‌شدن شهری، از جمله مفهوم «شهر خلاق» چارلز لندری^۱ (۲۰۱۲) و «برندسازی شهری» انهولت^۲ (۲۰۰۶) همخوانی دارد که بر هویت فرهنگی، تصویر بین‌المللی و قدرت نرم شهری به عنوان محورهای جایگزین رقابت‌پذیری جهانی تأکید می‌کنند. جایگاه اصفهان به عنوان پایتخت فرهنگی جهان اسلام و میزبانی از آثار ثبت‌شده در فهرست جهانی یونسکو (از جمله میدان نقش جهان و مجموعه پل‌های تاریخی) این اولویت را توجیه می‌کند.

جدول ۷: وزن محلی و رتبه‌بندی شاخص‌های بعد فرهنگی- اجتماعی

رتبه	کد	شاخص	وزن محلی
۱	C2	میراث فرهنگی و تاریخی ثبت جهانی یونسکو	۰/۱۸۱
۲	C1	گردشگری بین‌المللی	۰/۱۵۶
۳	C10	برندسازی و تصویر بین‌المللی شهر	۰/۱۳۸
۴	C5	صنایع خلاق و فرهنگی	۰/۱۱۲
۵	C7	دانشگاه‌های بین‌المللی و مراکز پژوهشی	۰/۰۹۸
۶	C4	رویدادهای فرهنگی و هنری جهانی	۰/۰۸۵
۷	C8	کیفیت زندگی شهری	۰/۰۷۴
۸	C3	مؤسسات فرهنگی بین‌المللی	۰/۰۶۳
۹	C6	تنوع قومی و فرهنگی	۰/۰۵۰
۱۰	C9	شبکه‌های اجتماعی و حرفه‌ای جهانی	۰/۰۴۳

¹ Landry

² Anholt

در بعد سیاسی- مدیریتی (با ۶ شاخص)، «دیپلماسی شهری و روابط بین‌المللی» با وزن ۰/۲۸۷ برترین شاخص بود. این نتیجه با تأکید باربر (۲۰۱۳) بر نقش کلیدی دیپلماسی شهری در عصر جهانی شدن کاملاً همخوانی دارد.

جدول ۸: وزن محلی و رتبه‌بندی شاخص‌های بعد سیاسی- مدیریتی

رتبه	کد	شاخص	وزن محلی
۱	P1	دیپلماسی شهری و روابط بین‌المللی	۰/۲۸۷
۲	P2	عضویت در شبکه‌های شهری جهانی	۰/۲۳۱
۳	P5	برنامه‌ریزی استراتژیک بلندمدت	۰/۱۸۶
۴	P3	حکمرانی شهری خوب	۰/۱۳۸
۵	P4	میزبانی سازمان‌های بین‌المللی	۰/۰۹۱
۶	P6	مشارکت شهروندی و جامعه مدنی	۰/۰۶۷

در بعد زیرساختی- فناوری (با ۸ شاخص)، «فرودگاه بین‌المللی و ارتباطات هوایی» با وزن ۰/۲۰۸ بالاترین اولویت را داشت.

جدول ۹: وزن محلی و رتبه‌بندی شاخص‌های بعد زیرساختی-فناوری

رتبه	کد	شاخص	وزن محلی
۱	I1	فرودگاه بین‌المللی و ارتباطات هوایی	۰/۲۰۸
۲	I4	شهر هوشمند و فناوری‌های دیجیتال	۰/۱۷۵
۳	I3	زیرساخت ارتباطات و اینترنت	۰/۱۵۲
۴	I2	زیرساخت حمل‌ونقل عمومی	۰/۱۳۱
۵	I6	هتل‌ها و اقامتگاه‌های بین‌المللی	۰/۱۰۸
۶	I7	مراکز همایش و نمایشگاهی	۰/۰۹۱
۷	I8	دسترسی و اتصال منطقه‌ای	۰/۰۷۴
۸	I5	مراکز داده و زیرساخت دیجیتال	۰/۰۶۱

در بعد زیست‌محیطی (با ۵ شاخص)، «مدیریت منابع آب و انرژی» با وزن ۰/۳۴۲ به طور قاطع در صدر قرار گرفت که بازتاب‌دهنده بحران حاد آب و خشک‌شدن زاینده‌رود به عنوان مهم‌ترین چالش زیست‌محیطی اصفهان از دیدگاه خبرگان است.

جدول ۱۰: وزن محلی و رتبه‌بندی شاخص‌های بعد زیست‌محیطی

رتبه	کد	شاخص	وزن محلی
۱	N2	مدیریت منابع آب و انرژی	۰/۳۴۲
۲	N1	کیفیت هوا و مدیریت آلودگی	۰/۲۴۸
۳	N5	تاب‌آوری در برابر تغییرات اقلیمی	۰/۱۷۸
۴	N3	فضای سبز و پایداری زیست‌محیطی	۰/۱۳۲
۵	N4	مدیریت پسماند و بازیافت	۰/۱۰۰

برای تعیین اهمیت نهایی هر شاخص در سطح کل تحقیق، وزن‌های جهانی (ترکیبی) از حاصل ضرب وزن محلی هر شاخص در وزن بعد مربوطه محاسبه شد. از میان ۳۷ شاخص، ده شاخص برتر به ترتیب عبارتند از: «میراث فرهنگی ثبت جهانی یونسکو» با وزن جهانی ۰/۰۵۹، «گردشگری بین‌المللی» با ۰/۰۵۱، «حضور شرکت‌های چندملیتی» با ۰/۰۴۶، «برندسازی و تصویر بین‌المللی شهر» با ۰/۰۴۵، «دیپلماسی شهری» با ۰/۰۴۲، «سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی» با ۰/۰۴۰، «فرودگاه بین‌المللی» با ۰/۰۳۹، «مدیریت منابع آب و انرژی» با ۰/۰۳۷، «صنایع خلاق و فرهنگی» با ۰/۰۳۷ و «خدمات تجاری پیشرفته» با ۰/۰۳۵. نکته قابل توجه آنکه پنج شاخص از ده شاخص برتر به بعد فرهنگی- اجتماعی تعلق دارند که بر مزیت نسبی اصفهان در این حوزه تاکید دارد.

جدول ۱۱: رتبه‌بندی ده شاخص برتر جهانی شدن بر اساس وزن جهانی

رتبه کل	کد	شاخص	وزن محلی	وزن بعد	وزن جهانی
۱	C2	میراث فرهنگی ثبت جهانی یونسکو	۰/۱۸۱	۰/۳۲۷	۰/۰۵۹
۲	C1	گردشگری بین‌المللی	۰/۱۵۶	۰/۳۲۷	۰/۰۵۱
۳	E1	حضور شرکت‌های چندملیتی	۰/۱۹۸	۰/۲۳۲	۰/۰۴۶
۴	C10	برندسازی و تصویر بین‌المللی شهر	۰/۱۳۸	۰/۳۲۷	۰/۰۴۵
۵	P1	دیپلماسی شهری و روابط بین‌المللی	۰/۲۸۷	۰/۱۴۸	۰/۰۴۲
۶	E2	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	۰/۱۷۲	۰/۲۳۲	۰/۰۴۰
۷	I1	فرودگاه بین‌المللی و ارتباطات هوایی	۰/۲۰۸	۰/۱۸۶	۰/۰۳۹
۸	N2	مدیریت منابع آب و انرژی	۰/۳۴۲	۰/۱۰۷	۰/۰۳۷
۹	C5	صنایع خلاق و فرهنگی	۰/۱۱۲	۰/۳۲۷	۰/۰۳۷
۱۰	E4	خدمات تجاری پیشرفته	۰/۱۵۱	۰/۲۳۲	۰/۰۳۵

در گام بعدی، وضعیت فعلی کلان‌شهر اصفهان بر اساس هر یک از ۳۷ شاخص در مقیاس لیکرت پنج‌گزینه‌ای (۱= بسیار ضعیف تا ۵= بسیار خوب) توسط خبرگان ارزیابی شد. میانگین نمره بعد فرهنگی- اجتماعی برابر با ۲/۹۴ (متوسط)، بعد اقتصادی ۲/۰۸ (ضعیف)، بعد سیاسی- مدیریتی ۲/۱۲ (ضعیف)، بعد زیرساختی- فناوری ۲/۵۷ (متوسط رو به ضعیف) و بعد زیست‌محیطی ۲/۱۲ (ضعیف) بود. سپس میانگین وزنی کلی وضعیت اصفهان با استفاده از حاصل جمع حاصل ضرب میانگین هر بعد در وزن AHP آن بعد محاسبه گردید که برابر با ۲/۴۶ از ۵ به دست آمد. این مقدار بیانگر وضعیت «ضعیف رو به متوسط» برای کلان‌شهر اصفهان در مسیر جهانی‌شدن است. بعد فرهنگی- اجتماعی با امتیاز وزنی ۰/۹۶۱ بهترین عملکرد و بعد اقتصادی با ۰/۴۸۳ و بعد زیست‌محیطی با ۰/۲۲۷ ضعیف‌ترین عملکرد را داشتند. این یافته تاکید می‌کند که خبرگان، سرمایه تاریخی و فرهنگی اصفهان را نه صرفاً یک مزیت تزئینی، بلکه به عنوان «سرمایه زیربنایی» و نقطه عزیمت اصلی برای هرگونه استراتژی جهانی‌شدن قلمداد می‌کنند.

جدول ۱۲: میانگین وضعیت فعلی اصفهان به تفکیک ابعاد و شاخص‌های اصلی

بعد	کد	شاخص	میانگین (از ۵)	انحراف معیار	وضعیت
اقتصادی	E1	شرکت‌های چندملیتی	۱/۵۸	۰/۷۲	بسیار ضعیف
	E2	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	۱/۶۴	۰/۸۱	بسیار ضعیف
	E4	خدمات تجاری پیشرفته	۱/۸۹	۰/۷۶	ضعیف
	E3	تجارت بین‌المللی	۲/۱۲	۰/۸۴	ضعیف
	E6	صنایع نوآور	۲/۴۷	۰/۹۱	ضعیف
	E8	تنوع اقتصادی	۳/۱۸	۰/۶۸	متوسط
	E5	بازارهای مالی	۱/۷۶	۰/۷۳	بسیار ضعیف
	E7	رویدادهای اقتصادی بین‌المللی	۲/۰۳	۰/۸۵	ضعیف
	-	میانگین بعد اقتصادی	۲/۰۸	-	ضعیف

بسیار خوب	۰/۵۶	۴/۴۲	میراث فرهنگی یونسکو	C2	فرهنگی- اجتماعی
متوسط	۰/۸۲	۳/۲۸	گردشگری بین‌المللی	C1	
ضعیف	۰/۹۳	۲/۳۴	برندسازی بین‌المللی	C10	
متوسط	۰/۷۸	۲/۷۶	صنایع خلاق	C5	
متوسط	۰/۷۱	۳/۱۴	دانشگاه‌ها	C7	
ضعیف	۰/۸۶	۲/۴۸	رویدادهای فرهنگی جهانی	C4	
متوسط	۰/۷۴	۲/۹۲	کیفیت زندگی	C8	
متوسط	۰/۷۹	۲/۵۳	مؤسسات فرهنگی بین‌المللی	C3	
خوب	۰/۶۵	۳/۴۷	تنوع فرهنگی	C6	
ضعیف	۰/۸۸	۲/۰۸	شبکه‌های حرفه‌ای جهانی	C9	
متوسط	-	۲/۹۴	میانگین بعد فرهنگی- اجتماعی	-	سیاسی- مدیریتی
ضعیف	۰/۸۲	۱/۸۶	دیپلماسی شهری	P1	
بسیار ضعیف	۰/۷۶	۱/۷۲	شبکه‌های شهری جهانی	P2	
ضعیف	۰/۸۸	۲/۳۴	برنامه‌ریزی استراتژیک	P5	
متوسط	۰/۷۹	۲/۵۶	حکمرانی شهری	P3	
بسیار ضعیف	۰/۶۹	۱/۴۸	سازمان‌های بین‌المللی	P4	
متوسط	۰/۷۴	۲/۷۸	مشارکت شهروندی	P6	
ضعیف	-	۲/۱۲	میانگین بعد سیاسی- مدیریتی	-	
متوسط	۰/۸۶	۲/۶۴	فرودگاه بین‌المللی	I1	زیرساختی- فناوری
ضعیف	۰/۹۲	۲/۱۸	شهر هوشمند	I4	
متوسط	۰/۷۸	۲/۸۶	ارتباطات و اینترنت	I3	
ضعیف	۰/۸۴	۲/۴۲	حمل‌ونقل عمومی	I2	
متوسط	۰/۷۲	۲/۹۶	هتل‌ها و اقامتگاه‌ها	I6	
ضعیف	۰/۸۱	۲/۳۴	مراکز همایش	I7	
متوسط	۰/۶۷	۳/۰۸	اتصال منطقه‌ای	I8	
ضعیف	۰/۸۹	۲/۰۴	مراکز داده	I5	
متوسط رو به ضعیف	-	۲/۵۷	میانگین بعد زیرساختی- فناوری	-	
بسیار ضعیف	۰/۶۴	۱/۴۲	مدیریت منابع آب	N2	زیست‌محیطی
ضعیف	۰/۷۸	۱/۹۶	کیفیت هوا	N1	
ضعیف	۰/۸۲	۲/۰۸	تاب‌آوری اقلیمی	N5	
متوسط	۰/۷۱	۲/۶۴	فضای سبز	N3	
ضعیف	۰/۷۶	۲/۴۸	مدیریت پسماند	N4	
ضعیف	-	۲/۱۲	میانگین بعد زیست‌محیطی	-	

با توجه به جدول ۱۳، این فاصله میان اهمیت بسیار بالا (۰/۳۲۷) و عملکرد متوسط تا ضعیف (۲/۹۴) نشان‌دهنده «شکاف استراتژیک» عمیقی است که نیازمند سرمایه‌گذاری فوری در بازاریابی بین‌المللی، برندسازی مقصد گردشگری و میزبانی رویدادهای فرهنگی جهانی است. در قطب مقابل، بعد زیست‌محیطی با وزن تنها ۰/۱۰۷ کمترین اولویت را از دیدگاه خبرگان کسب کرد. این یافته در نگاه اول

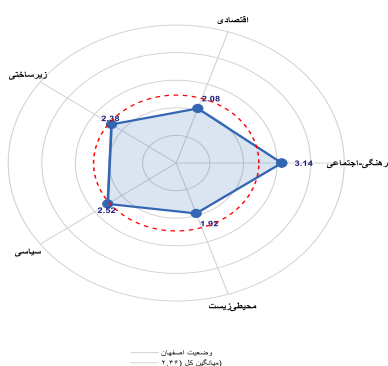
ممکن است شگفت‌انگیز به نظر برسد، زیرا بحران آب و خشک شدن زاینده‌رود یکی از آشکارترین و تهدیدکننده‌ترین مسائل اصفهان در دهه اخیر بوده است. با این حال، از منظر تصمیم‌گیری راهبردی، خبرگان احتمالاً بعد زیست‌محیطی را به عنوان یک «پیش‌شرط» یا «بازدارنده» در نظر گرفته‌اند، نه به عنوان یک «پیش‌ران» جهانی شدن. به عبارت دیگر، ضعف در این بعد (با میانگین وضعیت ۲/۱۲ و شاخص مدیریت آب با میانگین ۱/۴۲) می‌تواند کل فرآیند جهانی شدن را مختل کند، اما بهبود آن به تنهایی نمی‌تواند شهر را به سمت جهانی شدن سوق دهد.

جدول ۱۳: میانگین وزنی وضعیت اصفهان به تفکیک ابعاد

بعد	وزن AHP	میانگین وضعیت (از ۵)	امتیاز وزنی	وضعیت کلی
فرهنگی- اجتماعی	۰/۳۲۷	۲/۹۴	۰/۹۶۱	متوسط
اقتصادی	۰/۲۳۲	۲/۰۸	۰/۴۸۳	ضعیف
زیرساختی- فناوری	۰/۱۸۶	۲/۵۷	۰/۴۷۸	متوسط رو به ضعیف
سیاسی- مدیریتی	۰/۱۴۸	۲/۱۲	۰/۳۱۴	ضعیف
زیست‌محیطی	۰/۱۰۷	۲/۱۲	۰/۲۲۷	ضعیف
مجموع	۱/۰۰۰	-	۲/۴۶۳	ضعیف رو به متوسط

درنهایت میانگین وزنی کلی وضعیت اصفهان برابر ۲/۴۶ از ۵ (ضعیف رو به متوسط) محاسبه شد که این عدد نشان می‌دهد فاصله اصفهان با وضعیت مطلوب جهانی شدن (نمره ۴ یا ۵) بسیار زیاد است.

در نمودار ۲، وضعیت فعلی اصفهان در ابعاد پنج‌گانه به صورت نمودار رادار (عنکبوتی) نمایش داده شده که نشان از عدم تعادل میان ابعاد مختلف جهانی شدن در شهر اصفهان دارد به نحوی که بعد فرهنگی- اجتماعی بیشترین نقطه و بعد اقتصادی درونی‌ترین نقطه را تشکیل می‌دهند.

نمودار ۲: نمودار رادار (عنکبوتی) وضعیت فعلی اصفهان در ابعاد پنج‌گانه جهانی شدن

تحلیل شکاف اهمیت- عملکرد (IPA)

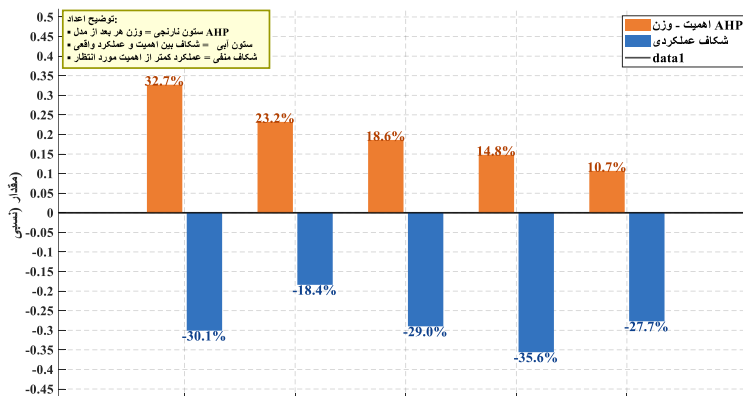
تحلیل شکاف اهمیت - عملکرد^۱ به مقایسه اهمیت هر بعد (وزن AHP) با عملکرد واقعی (میانگین وضعیت نرمال شده) می‌پردازد. برای نرمال‌سازی، وزن هر بعد به عنوان اهمیت نسبی و میانگین وضعیت تقسیم بر ۵ (حداکثر نمره) به عنوان عملکرد نسبی در نظر گرفته که نتایج در جدول ۱۴ ارائه شده است.

¹ Importance-Performance Analysis

جدول ۱۴: تحلیل شکاف اهمیت - عملکرد ابعاد جهانی شدن

بعد	اهمیت (وزن AHP)	عملکرد (نرمال شده)	شکاف	اولویت اقدام
فرهنگی-اجتماعی	۰/۳۲۷	۰/۵۸۸	-۰/۲۶۱	بهبود عملکرد
اقتصادی	۰/۲۳۲	۰/۴۱۶	-۰/۱۸۴	اقدام فوری
زیرساختی-فناوری	۰/۱۸۶	۰/۵۱۴	-۰/۳۲۸	توسعه هدفمند
سیاسی-مدیریتی	۰/۱۴۸	۰/۴۲۴	-۰/۲۷۶	اقدام فوری
زیست محیطی	۰/۱۰۷	۰/۴۲۴	-۰/۳۱۷	اقدام بحرانی

تحلیل شکاف اهمیت-عملکرد (IPA) نشان می‌دهد که بزرگ‌ترین شکاف مطلق به ترتیب مربوط به ابعاد زیرساختی-فناوری (شکاف -۰/۳۲۸)، سیاسی-مدیریتی (شکاف -۰/۲۷۶)، فرهنگی-اجتماعی (شکاف -۰/۲۶۱)، زیست محیطی (شکاف -۰/۳۱۷) و اقتصادی (شکاف -۰/۱۸۴) است که بیانگر اولویت فوری اقدام در ابعاد زیرساختی، زیست محیطی و سیاسی-مدیریتی می‌باشد. به عبارت دیگر، خبرگان معتقدند در ابعاد زیرساختی و زیست محیطی، عملکرد فعلی بسیار پایین‌تر از حد انتظار (بر اساس اهمیت آن ابعاد) است و این شکاف‌ها نیازمند اقدام فوری هستند. برای بعد زیرساختی-فناوری، شاخص «فرودگاه بین‌المللی» با میانگین ۲/۶۴ (متوسط) و «شهر هوشمند» با ۲/۱۸ (ضعیف) بیشترین سهم را در این شکاف دارند. برای بعد زیست محیطی، شاخص «کیفیت هوا» با میانگین ۱/۹۶ و «تاب‌آوری اقلیمی» با ۲/۰۸ از جمله گلوگاه‌های اصلی هستند.

نمودار ۳: تحلیل شکاف اهمیت-عملکرد ابعاد جهانی شدن کلان‌شهر اصفهان

تحلیل SWOT کلان‌شهر اصفهان در مسیر جهانی شدن

بر اساس نتایج تحلیل AHP و ارزیابی وضعیت فعلی کلان‌شهر اصفهان با هدف جهانی شدن و بهره‌گیری از مراحل قبلی، ماتریس نقاط قوت و ضعف و همچنین فرصت‌ها و تهدیدات برای دستیابی به راهبردهای مناسب شکل گرفت. در این پژوهش، وزن‌های حاصل از تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) در مرحله امتیازدهی عوامل SWOT ادغام می‌شوند. بدین ترتیب، امتیاز نهایی هر عامل از حاصل ضرب میانگین شدت (برگرفته از پرسشنامه) در وزن بعد مرتبط (برگرفته از AHP) محاسبه می‌گردد. این رویکرد که عمدتاً به عنوان SWOT-AHP شناخته می‌شود، امکان رتبه‌بندی واقع‌بینانه‌تر عوامل را فراهم می‌آورد. در جداول ۱۵ تا ۱۸ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات کلان‌شهر اصفهان بررسی و امتیازدهی شده است.

جدول ۱۵: نقاط قوت کلان‌شهر اصفهان در مسیر جهانی‌شدن

رتبه	امتیاز وزن دار	وزن بعد AHP	میانگین اهمیت (از ۵)	بعد مرتبط	نقطه قوت	کد
۱	۱/۵۴	۰/۳۲۷	۴/۷۲	فرهنگی	میراث فرهنگی غنی و ثبت جهانی یونسکو (نقش جهان، پل‌های تاریخی)	S1
۲	۱/۴۹	۰/۳۲۷	۴/۵۶	فرهنگی	سابقه تاریخی به عنوان پایتخت و مرکز تمدنی ایران	S2
۳	۱/۴۳	۰/۳۲۷	۴/۳۸	فرهنگی	صنایع دستی برجسته (مینیاتور، قلمزنی، خاتم‌کاری)	S3
۴	۱/۴۱	۰/۳۲۷	۴/۳۴	فرهنگی	عنوان پایتخت فرهنگی جهان اسلام	S4
۵	۱/۳۵	۰/۳۲۷	۴/۱۲	فرهنگی	دانشگاه‌های معتبر و نیروی انسانی تحصیل‌کرده	S5
۸	۰/۷۳	۰/۱۸۶	۳/۹۴	زیرساختی	موقعیت جغرافیایی مرکزی در ایران و منطقه	S6
۶	۰/۸۶	۰/۲۳۲	۳/۷۲	اقتصادی	تنوع اقتصادی (صنعت، کشاورزی، خدمات)	S7
۷	۰/۸۳	۰/۲۳۲	۳/۵۸	اقتصادی	سابقه صنعتی و زیربنای تولیدی قوی	S8
۹	۰/۶۴	۰/۱۸۶	۳/۴۲	زیرساختی	زیرساخت گردشگری نسبتاً مناسب	S9
۱۰	۰/۴۸	۰/۱۴۸	۳/۲۸	سیاسی	جامعه مدنی فعال و فرهنگ مشارکت‌پذیری	S10
	۱۰/۷۶	-	-	-	مجموع	

جدول ۱۶: نقاط ضعف کلان‌شهر اصفهان در مسیر جهانی‌شدن

رتبه	امتیاز وزن دار	وزن بعد AHP	میانگین اهمیت (از ۵)	بعد مرتبط	نقطه ضعف	کد
۱	۰/۵۱	۰/۱۰۷	۴/۸۲	زیست‌محیطی	بحران شدید منابع آب و خشک‌شدن زاینده‌رود	W1
۴	۱/۰۸	۰/۲۳۲	۴/۶۴	اقتصادی	ضعف شدید در جذب سرمایه‌گذاری خارجی	W2
۵	۱/۰۶	۰/۲۳۲	۴/۵۶	اقتصادی	نبود شرکت‌های چندملیتی و خدمات تجاری پیشرفته	W3
۱۰	۰/۴۷	۰/۱۰۷	۴/۳۸	زیست‌محیطی	آلودگی هوا و مشکلات زیست‌محیطی	W4
۲	۱/۳۹	۰/۳۲۷	۴/۲۴	فرهنگی	ضعف در برندسازی و بازاریابی بین‌المللی شهر	W5
۸	۰/۶۲	۰/۱۴۸	۴/۱۸	سیاسی	ضعف در دیپلماسی شهری و روابط بین‌المللی	W6
۶	۰/۷۵	۰/۱۸۶	۴/۰۶	زیرساختی	محدودیت پروازهای بین‌المللی فرودگاه	W7
۷	۰/۷۳	۰/۱۸۶	۳/۹۲	زیرساختی	ضعف در زیرساخت‌های شهر هوشمند و فناوری	W8
۹	۰/۵۶	۰/۱۴۸	۳/۷۸	سیاسی	ضعف در حکمرانی شهری و برنامه‌ریزی استراتژیک	W9
۳	۱/۱۹	۰/۳۲۷	۳/۶۴	فرهنگی	کمبود رویدادهای بین‌المللی فرهنگی و هنری	W10
	۸/۳۶	-	-	-	مجموع	

جدول ۱۷: فرصت‌های کلان‌شهر اصفهان در مسیر جهانی‌شدن

رتبه	امتیاز وزن دار	وزن بعد AHP	میانگین اهمیت (از ۵)	بعد مرتبط	فرصت	کد
۱	۱/۴۹	۰/۳۲۷	۴/۵۸	فرهنگی	رشد صنعت گردشگری جهانی و گردشگری فرهنگی	O1
۳	۱/۰۳	۰/۲۳۲	۴/۴۶	اقتصادی	احتمال کاهش تحریم‌ها و بازگشت به اقتصاد جهانی	O2
۶	۰/۷۹	۰/۱۸۶	۴/۲۴	زیرساختی	توسعه فناوری‌های دیجیتال و امکان شهر هوشمند	O3

کد	فرصت	بعد مرتبط	میانگین اهمیت (از ۵)	وزن بعد AHP	امتیاز وزن دار	رتبه
O4	توسعه شبکه‌های شهری جهانی و امکان عضویت فعال	سیاسی	۴/۰۸	۰/۱۴۸	۰/۶۱	۸
O5	جذب سرمایه از کشورهای همسایه و آسیایی	اقتصادی	۳/۹۴	۰/۲۳۲	۰/۹۱	۴
O6	توسعه صنایع خلاق و اقتصاد دانش‌بنیان	اقتصادی	۳/۸۶	۰/۲۳۲	۰/۸۹	۵
O7	توسعه زیرساخت حمل‌ونقل (قطار سریع‌السیر)	زیرساختی	۳/۷۲	۰/۱۸۶	۰/۶۹	۷
O8	میزبانی رویدادهای فرهنگی و ورزشی بین‌المللی	فرهنگی	۳/۶۴	۰/۳۲۷	۱/۱۹	۲
O9	همکاری با شهرهای خواهرخوانده	سیاسی	۳/۴۸	۰/۱۴۸	۰/۵۱	۹
O10	بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدپذیر (خورشیدی)	زیست‌محیطی	۳/۳۶	۰/۱۰۷	۰/۳۶	۱۰
	مجموع	-	-	-	۸/۴۷	

جدول ۱۸: تهدیدات کلان‌شهر اصفهان در مسیر جهانی‌شدن

کد	تهدید	بعد مرتبط	میانگین اهمیت (از ۵)	وزن بعد AHP	امتیاز وزن دار	رتبه
T1	تداوم تحریم‌های بین‌المللی	اقتصادی	۴/۷۴	۰/۲۳۲	۱/۱	۳
T2	بحران آب و تغییرات اقلیمی	زیست‌محیطی	۴/۶۸	۰/۱۰۷	۰/۵	۱۰
T3	رقابت با شهرهای منطقه	اقتصادی	۴/۴۲	۰/۲۳۲	۱/۰۲۵	۴
T4	بی‌ثباتی اقتصادی	اقتصادی	۴/۳۶	۰/۲۳۲	۱/۰۱۱	۵
T5	فرار مغزها	فرهنگی	۴/۲۸	۰/۳۲۷	۱/۴	۱
T6	محدودیت‌های سیاسی	سیاسی	۴/۱۶	۰/۱۴۸	۰/۶۱۶	۸
T7	تصویر منفی ایران	فرهنگی	۳/۹۴	۰/۳۲۷	۱/۲۸۸	۲
T8	تنش‌های ژئوپلیتیکی	سیاسی	۳/۸۶	۰/۱۴۸	۰/۵۷۱	۹
T9	فرسودگی زیرساخت‌ها	زیرساختی	۳/۷۲	۰/۱۸۶	۰/۶۹۲	۷
T10	بحران‌های بهداشتی	اقتصادی	۳/۴۸	۰/۲۳۲	۰/۸۰۷	۶
	مجموع	-	-	-	۹/۰۱	

از تلفیق نقاط قوت، ضعف و فرصت و تهدید می‌توان راهبردهای چهارگانه را در قالب جدول ۱۹ ارائه نمود.

جدول ۱۹: راهبردهای چهارگانه SWOT

راهبردهای WO (بازنگری)	راهبردهای SO (تهاجمی)
۱. جذب سرمایه خارجی در صنعت گردشگری پس از رفع تحریم (W2+O2)	۱. توسعه گردشگری فرهنگی بین‌المللی با محوریت میراث یونسکو (S1+S2+O1)
۲. برندسازی بین‌المللی اصفهان با استفاده از فناوری دیجیتال (W5+O3)	۲. ایجاد هاب صنایع خلاق با تکیه بر هنرهای سنتی (S3+O5)
۳. توسعه پروازهای بین‌المللی همگام با رشد گردشگری (W7+O1)	۳. بهره‌گیری از جایگاه دانشگاهی برای توسعه اقتصاد دانش‌بنیان (S4+O5+O3)
۴. تقویت دیپلماسی شهری از طریق شبکه‌های جهانی (W6+O4)	۴. شبکه‌سازی بین‌المللی با محوریت دیپلماسی فرهنگی (S1+S2+O4)
راهبردهای WT (دفاعی)	راهبردهای ST (تنوع‌بخشی)
۱. مدیریت بحران آب به عنوان پیش‌شرط جهانی‌شدن (W1+T2)	۱. تقویت برند فرهنگی اصفهان در مقابل رقبای منطقه‌ای (S1+S2+T3)

۲. جلوگیری از مهاجرت نخبگان با ایجاد فرصت‌های شغلی (S4+T4)	۲. تقویت حکمرانی شهری برای مواجهه با تحریم‌ها (W9+T1)
۳. استفاده از ظرفیت صنعتی برای مقابله با بی‌ثباتی اقتصادی (S7+T4)	۳. جذب سرمایه از کشورهای غیرغربی (W2+T1)
۴. کمپین بین‌المللی نجات زاینده‌رود با استفاده از جایگاه یونسکو (S1+T2)	۴. توسعه زیرساخت‌های دیجیتال برای غلبه بر محدودیت فیزیکی (W8+T6)

موقعیت‌یابی استراتژیک حاصل از تلفیق AHP و SWOT نشانگر آن است که مجموعه نقاط قوت اصفهان (با مجموع امتیاز وزنی ۱۰/۷۶) بر نقاط ضعف (با مجموع ۸/۳۶) غلبه نسبی دارد (تفاوت ۲/۱۵۲+). در مقابل، تهدیدها (با مجموع ۹/۰۱) بر فرصت‌ها (با مجموع ۸/۴۷) غلبه دارند (تفاوت ۰/۵۴-). این پیکربندی، جایگاه اصفهان را در ربع (ST- رقابتی- تدافعی یا تنوع‌بخشی) از ماتریس SWOT قرار می‌دهد.

نمودار ۴: ماتریس موقعیت‌یابی SWOT کلان‌شهر اصفهان

این یافته از چند جهت حائز اهمیت است:

نخست، برخلاف تصور رایج که شهرهای تاریخی دارای میراث غنی معمولاً در ربع SO (تهاجمی) قرار می‌گیرند (چون می‌توانند از قوت‌های خود برای بهره‌گیری از فرصت‌ها استفاده کنند)، اصفهان به دلیل غلبه تهدیدهای ساختاری (تحریم‌ها، بی‌ثباتی اقتصادی، رقابت منطقه‌ای و فرار مغزها) در موقعیت تدافعی‌تری قرار گرفته است.

دوم، راهبردهای غالبی که برای اصفهان توصیه می‌شوند از نوع «تنوع‌بخشی (ST)» هستند؛ یعنی استفاده از نقاط قوت (به ویژه قوت‌های فرهنگی) برای کاهش اثر تهدیدها. برای مثال، راهبرد «تقویت برند فرهنگی اصفهان در مقابل رقابت منطقه‌ای (دبی و استانبول)» مبتنی بر این منطق است که به جای رقابت مستقیم اقتصادی با این شهرها، از مزیت منحصرفرد فرهنگی برای ایجاد تمایز استفاده شود. نمونه دیگر، راهبرد «کمپین بین‌المللی نجات زاینده‌رود با استفاده از جایگاه یونسکو» است که در آن از سرمایه نمادین میراث جهانی به عنوان اهرم فشار برای جلب توجه بین‌المللی به بحران آب استفاده می‌شود.

در مجموع، یافته‌های این پژوهش با همسوسازی اولویت‌های ذهنی خبرگان (وزن‌های AHP)، واقعیت‌های عینی وضعیت موجود (ارزیابی عملکرد)، تحلیل شکاف اهمیت- عملکرد، تلفیق ماتریس‌ای اچ پی و سوات، با مشخص کردن موقعیت نهایی اصفهان در وضعیت رقابتی- تدافعی، تصویر روشنی از «نقشه راه جهانی‌شدن اصفهان» ارائه می‌دهد. محور اصلی این نقشه، سرمایه فرهنگی- تاریخی است، اما این سرمایه به تنهایی کافی نیست و باید با اقدامات فوری در ابعاد زیرساختی (فرودگاه، شهر هوشمند)، زیست‌محیطی (مدیریت آب و آلودگی هوا) و سیاسی- مدیریتی (دیپلماسی شهری) همراه شود.

۵ بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف امکان‌سنجی و برنامه‌ریزی برای جهانی‌شدن کلان‌شهر اصفهان و با مدل ترکیبی (AHP-SWOT) انجام شد. در شناخت ابعاد شهرهای جهانی در نظام جهانی، یافته‌های این پژوهش نشان داد که ادبیات نظری این حوزه عمدتاً تحت تأثیر نظریه‌پردازی

همچون ساسکیا ساسن (۱۹۹۱)، جان فریدمن (۱۹۸۶)، پتر تیلور (۲۰۰۴) و مانوئل کاستلز (۱۹۹۶) شکل گرفته است. در این چارچوب، شهرهای جهانی عمدتاً بر اساس معیارهای اقتصادی (حضور شرکت‌های چندملیتی، خدمات مالی پیشرفته، حجم تجارت بین‌المللی) تعریف می‌شوند. با این حال، یافته‌های این پژوهش نشان داد که مدل‌های کلاسیک شهرهای جهانی که ریشه در تجربه شهرهای غربی (نیویورک، لندن، توکیو) دارند، برای شهری مانند اصفهان که مزیت اصلی آن نه اقتصادی بلکه فرهنگی-تاریخی است، کاملاً قابل انطباق نیستند. این یافته با دیدگاه‌های جدیدتری که در پژوهش‌هایی نظیر کلارک (۲۰۰۴) و اوزر (۲۰۲۰) منعکس شده، همسو است که بر نقش عوامل محلی، تاریخی و فرهنگی در شکل‌گیری مسیرهای خاص جهانی‌شدن تأکید دارند. به عبارت دیگر، جهانی‌شدن یک پدیده یکسان و خطی نیست، بلکه فرآیندی چندبعدی است که در هر شهر بر اساس سرمایه‌های ویژه آن بازتعریف می‌شود.

جهت ارائه مهم‌ترین مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر جهانی‌شدن شهرها، این پژوهش ۳۷ شاخص را در قالب ۵ بعد اصلی (اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی، سیاسی-مدیریتی، زیرساختی-فناوری و زیست‌محیطی) شناسایی و اولویت‌بندی نمود که بعد فرهنگی-اجتماعی با وزن ۰/۳۲۷ بالاترین اولویت را از دیدگاه خبرگان اصفهان بدست آورد. این یافته با نتایج پژوهش‌های بین‌المللی مانند مطالعه کاریا (۲۰۲۴) در مورد حفظ میراث فرهنگی در عصر جهانی‌شدن و مطالعه بیورستوک و همکاران (۲۰۰۰) درباره تأثیرات فرهنگی جهانی‌شدن همخوانی دارد. همچنین با پژوهش‌های داخلی مانند جهانی‌نسب (۱۳۹۶) در مورد چالش‌ها و فرصت‌های جهانی‌شدن در توسعه فرهنگی ایران و نیز پژوهش شمس و همکاران (۱۳۹۴) که تأثیرات جهانی‌شدن بر ساختار کالبدی اصفهان را بررسی کرده‌اند، همسو است. با این حال، باید توجه داشت که پژوهش شمس و همکاران بیشتر بر تغییرات کالبدی-کاربردی متمرکز بود، در حالی که پژوهش حاضر به لایه‌های نرم‌افزاری‌تر (مانند برندسازی، دیپلماسی فرهنگی، رویدادهای بین‌المللی) نیز توجه کرده است.

در بررسی وضعیت کنونی کلان‌شهر اصفهان از منظر شاخص‌های جهانی‌شدن، یافته‌ها نشان داد میانگین وزنی کلی وضعیت اصفهان برابر ۲/۴۶ از ۵ (ضعیف رو به متوسط) است. این عدد نشان‌دهنده فاصله معنادار اصفهان با وضعیت مطلوب جهانی‌شدن است که این یافته با پژوهش رهنما و همکاران (۱۴۰۳) در مورد مشهد که معتقد است «جایگاه نامناسب شهرهای ایران در فضای جهانی، ناشی از جایگاه پایین ایران در فرآیند جهانی‌شدن است» کاملاً همسو است. همچنین با پژوهش زالی و اشرفی (۱۳۹۲) که جهانی‌شدن را عمدتاً از بعد اقتصادی آن بررسی کرده بودند، هماهنگی دارد با این تفاوت که پژوهش حاضر ابعاد گسترده‌تری را پوشش می‌دهد.

تحلیل شکاف اهمیت-عملکرد (IPA) نشان داد بزرگ‌ترین شکاف‌ها به ترتیب مربوط به ابعاد زیرساختی-فناوری (شکاف ۰/۳۲۸)، زیست‌محیطی (۰/۳۱۷) و سیاسی-مدیریتی (۰/۲۷۶) است. این یافته با پژوهش امیری فهلیانی و همکاران (۱۳۹۹) در مورد کلانشهر اهواز که تغییرات اساسی در ابعاد جمعیتی، فرهنگی، زیست‌محیطی و تکنولوژیکی را نتیجه جهانی‌شدن دانسته بودند، قابل مقایسه است؛ اما پژوهش حاضر نشان می‌دهد که این تغییرات هنوز در اصفهان به صورت متوازن و مؤثر رخ نداده است. همچنین در مقایسه با پژوهش رفیعیان و فرجام (۱۳۹۰) که پیامدهای مثبت و منفی جهانی‌شدن را بررسی کرده بودند، یافته‌های ما نشان می‌دهد که اصفهان هنوز در مرحله مواجهه با «پیش‌شرط‌ها» قرار دارد و بسیاری از پیامدهای مثبت جهانی‌شدن در آن ظهور نیافته است.

در جهت اولویت‌بندی شاخص‌ها در فرآیند جهانی‌شدن اصفهان، یافته‌های AHP نشان داد که از میان ۳۷ شاخص، پنج شاخص برتر به ترتیب عبارتند از: میراث فرهنگی ثبت جهانی (۰/۰۵۹)، گردشگری بین‌المللی (۰/۰۵۱)، حضور شرکت‌های چندملیتی (۰/۰۴۶)، برندسازی بین‌المللی شهر (۰/۰۴۵) که عمدتاً به بعد فرهنگی-اجتماعی تعلق دارند. این نتیجه با پژوهش‌های مشابه در شهرهای تاریخی مانند پژوهش ژائو و کیم (۲۰۲۵) و چهاردولی و سجاذزاده (۲۰۲۲) همسو است که نشان داده‌اند در غیاب زیرساخت‌های اقتصادی قوی، میراث فرهنگی می‌تواند نقش «لنگر استراتژیک» را ایفا کند.

موقعیت‌یابی استراتژیک حاصل از تلفیق AHP و SWOT نیز نشان داد که اصفهان در ربع ST (رقابتی-تدافعی) قرار دارد، به این معنا که نقاط قوت (به ویژه قوت‌های فرهنگی) بر نقاط ضعف غلبه نسبی دارند (۲/۱۵۲+)، اما تهدیدها بر فرصت‌ها غلبه دارند (۰/۵۴-). نکته قابل تأمل آنکه وجود قوت‌های فرهنگی قوی نشان می‌دهد اصفهان از «سرمایه نمادین» قابل توجهی برخوردار است که می‌تواند در صورت اتخاذ راهبردهای تنوع‌بخشی (ST) مناسب، تا حدی اثر تهدیدها را خنثی کند. راهبردهایی مانند «تقویت برند فرهنگی اصفهان در مقابل رقبای منطقه‌ای (دی و استانبول)» و «کمپین بین‌المللی نجات زاینده‌رود با استفاده از جایگاه یونسکو» نمونه‌هایی از این رویکرد تنوع‌بخشی هستند که هم از قوت فرهنگی استفاده می‌کنند و هم مستقیماً با تهدیدهای رقابتی و زیست‌محیطی مقابله می‌نمایند.

References

- Acuto, M. (2013). *Global cities, governance and diplomacy: The urban link*. Routledge.
- Aghaei, P., Pouraham, A., & Zarghami, S. (2013). The rate of Tehran integration into process of Globalization. *Urban Structure and Function Studies*, 1(4), 11-25. [In Persian]
- Alderson, A. S. (2006). Globalization and the world city system. *International Journal of Urban and Regional Research*.
- Amiri fahlyiani, M. R., Safaepour, M., and Sajadian, N. (2020). Analysis of the Globalization Impact on Social Ecology Formation of Iranian Cities: A Case Study on Ahvaz Metropolis. *Strategic Studies of public policy*, 10(36), 282-305. [In Persian]
- Anholt, S. (2006). The Anholt - GMI city brands index: How the world sees the world's cities. *Place Branding*, 2(1), 18-31. <https://doi.org/10.1057/palgrave.pb.5990042>
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.
- Barber, B. R. (2013). *If mayors ruled the world: Dysfunctional nations, rising cities*. Yale University Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.
- Beaverstock, J. V., Smith, R. G., and Taylor, P. J. (2000). World-city network: a new metageography? *Annals of the Association of American Geographers*.
- Beck, U. (2009). *World at risk*. Polity Press.
- Borg, J. V. D. (2004). *Tourism management and carrying capacity in heritage cities and sites*.
- Chahardowli, M., & Sajadzadeh, H. (2022). A strategic development model for regeneration of urban historical cores: A case study of the historical fabric of Hamedan City. *Land Use Policy*, 114, 105993.
- Clark, G. (2004). *The city: A World History*. Oxford University Press.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. Basic Books.
- Friedmann, J. (1986). *The world city hypothesis. Development and Change*.
- GaWC (Globalization and World Cities Research Network). (2020). *The world according to GaWC 2020: Classification of cities*. Loughborough University. Retrieved from <https://www.lboro.ac.uk/microsites/geography/gawc/world2020t.html>
- Ghourchi M, mousavian S S. (2021). The Role of Global Media in Connecting Places of Growth Pole to Spaces of Flow (Case study: Anzali Free Zone). *JFCV 2021*; 2(1):33-47. URL: <http://jvfc.ir/article-1-89-fa.html>. [In Persian]
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Glaeser, E. (2011). *Triumph of the city: How our greatest invention makes us richer, smarter, greener, healthier, and happier*. Penguin Press.
- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial? *City*, 12(3), 303-320.
- Jahaninasab, A. (2017). The Role of Globalization in the Cultural Development of Iran. *Research of Nations Monthly Journal*, 3(27), 40-57. [In Persian]
- Kazemi, H. and Mohammadi, J. (2022). Expression the Possible Scenarios of the Islamic Globalcity with a Futuristic Approach (Case Study: Isfahan). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 12(45), 129-156. doi: 10.22111/gaj.2022.41782.3007. [In Persian]
- Kiarie, E. (2024). Cultural heritage preservation in the face of globalization. *International Journal of Humanity and Social Sciences*, 3(3), 1-14.
- Landry, C. (2012). *The creative city: Compelling and contentious*. In *Cities, Cultural Policy and Governance* (pp. 122-130). SAGE Publications Inc.
- Mercer. (2020). *Quality of living city ranking*. Mercer.

- Newman, P., & Kenworthy, J. (2015). The end of automobile dependence: How cities are moving beyond car-based planning. Island Press.
- Ozer, S. (2020). Globalization and radicalization: A cross-national study of local embeddedness and reactions to cultural globalization in regard to violent extremism. *International Journal of Intercultural Relations*, 76, 26-36.
- Pourmousavi, M., Ghourchi, M. and Rostami, G. (2011). Geopolitical Explanation of World Metropolises; Reflecting the Conceptual Differences between the Global City and World City. *Geopolitics Quarterly*, 7(21), 41-69. [In Persian]
- Rafiyan, M. and Farjam, R. (2011). Globalization and its effect on world urban network structure. *Geopolitics Quarterly*, 7(22), 105-145. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1390.7.22.4.7>. [In Persian]
- Rahnama, M. R. (2007). Obstacles, problems and approaches of globalization in Iranian cities. *Journal of Geography and Regional Development*, 5(1), -. doi: 10.22067/geography. v5i8.4217. [In Persian]
- Rahnama, M. R., Asadi, R. and Kharazmi, O. A. (2024). Analysis of the Challenges and Needs of Urban Diplomacy in Mashhad Metropolis. *Geography and Urban Space Development*, 12(2), 85-106. doi: 10.22067/jgusd.2024.43047.0. [In Persian]
- Sassen, S. (2001). The Global City: New York, London, Tokyo. Princeton University Press.
- Shams, M., Safari, R. A., and Ghasemi, A. (2015). Investing the Effects of Globalization on Physical Structure of Islamic Cities (Case Study: Isfahan Megalopolis). *Regional Planning*, 5 (17), 119-134. [In Persian]
- Soleimani, M., hafeznia, M., ghorchi, M. and mohammadian, H. (2016). Explanation of the Relationship between Urban Infrastructures and Globalization of Metropolis Local Government. *Research Political Geography Quarterly*, 1(1), 55-81. doi: 10.22067/pg. v1i2.49565. [In Persian]
- Tavana, M. (2020). 24-Hour Cities in Line with Globalization. National Conference on Civil Engineering, Architecture and Information Technology in Urban Life, Mashhad, Iran. Available at: <https://civilica.com/doc/1134662>. [In Persian]
- Taylor, P. J. (2000). World cities and territorial states under conditions of contemporary globalization. *Political Geography*.
- Taylor, P. J. (2004). World City Network: A Global Urban Analysis. Routledge.
- Tomlinson, J. (1999). Globalization and culture. University of Chicago Press.
- UCLG (United Cities and Local Governments). (2020). GOLD V Report: Towards the localization of the global agendas. <https://uclg.org>
- UNCTAD. (2018). Creative Economy Outlook 2018: Trends in international trade in creative industries (2002–2015) and Country Profiles (2005–2014) (No. UNCTAD/DITC/TED/2018/3). United Nations.
- UN-Habitat. (2020). World Cities Report 2020: The Value of Sustainable Urbanization. United Nations Human Settlements Programme.
- Wong, M. E. (2021). Revisiting Jane Jacobs's urban complexity in global sustainability city discourse. *Architecture_MPS*, 19(1).
- World Health Organization. (2021). Advancing health emergency preparedness in cities and urban settings in COVID-19 and beyond: Report on a series of global technical working group meetings, February-April 2021. World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/343394>
- Yousefi, N. (2016). The Position of Global Cities in the Regional Geopolitical System: A Case Study of Southeast Asia (Master's thesis). Supervisor: A. Bigeni. Department of Geography, Islamic Azad University, Central Tehran Branch. [In Persian]
- Zali, N. and Ashrafi, S. (2013). An Investigation of Economic Globalization Role on Metropolitan's Sustainable Development, *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 4(11), 1-16. magiran.com/p1183217. [In Persian]
- Zhao, L., & Kim, E. (2025). Urban revitalization of world heritage cities through cultural and creative industries: A case study of Pingyao under the cities, culture, and creativity framework. *Sustainability*, 17(10), 4292.
- Zukin, S. (1995). The cultures of cities. Blackwell.